

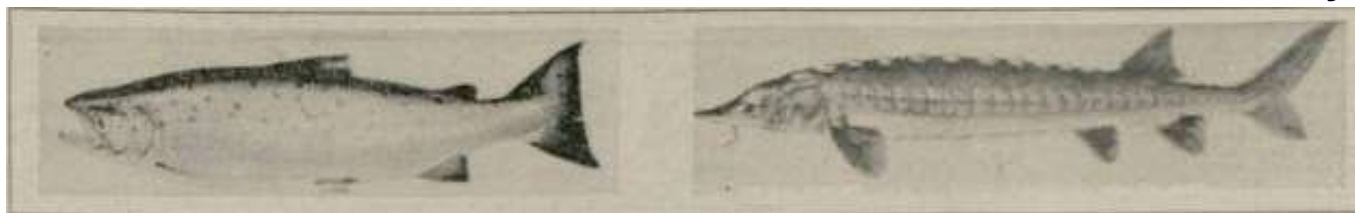

Uit den oude doos:

Uit: Leeuwarder Courant 30 december 1978
Van: De redactie

Het einde van de riviervisserij

Dit is geen visserslatijn

Het verhaal hierbij gaat over vissen en vissers. Al lijken sommige passages en uitspraken ongelooflijk, er is geen woord visserslatijn bij. De bron is onverdacht. We tekenden het verhaal op uit de mond van Johan van Os uit Puiflijk. Jarenlang heeft hij samen met Piet Lobregt alle stadsarchieven afgestroopt op zoek naar de historie van de rivier vissers in Nederland. Ze bundelden de informatie in een boeiend boekje dat de titel meekreeg: 'De laatste rivier vissers' en werd uitgegeven door De Walburg Pers in Zutphen. Achter deze uitgave en al het werk van Johan van Os en Piet Lobregt zit een ideeël doel. Het is de bedoeling mede uit de opbrengst van dit boekje het financieel mogelijk te maken om een permanent vissersmuseum in te richten in de oude vissersplaats Heerewaarden in Gelderland. Er is reeds een flink begin gemaakt met het bij elkaar brengen van allerlei materiaal daarvoor. Dank zij subsidie met het provinciebestuur van Gelderland kon zelfs de laatste schokker, die op de rivier werd gebruikt bij het vissen, worden aangekocht. Inmiddels is de Stichting Riviervisserij Nederland te Heerewaarden opgericht.

Deze stichting stelt zich ten doel niet alleen de historie van de riviervisserij in beeld te brengen, er spreekt ook een noodkreet uit! Een ernstige waarschuwing toch vooral behoedzaam om te springen met dat wat we nog hebben aan puur natuur. Er is in het verleden al zo ontzettend veel verpest door de mensen. Op ongelooflijke wijze hebben we de vele vissoorten in de rivieren uitgemoord. Niet alleen door overbevissing, maar vooral ook door de wijze waarop we de rivieren van onder tot boven – of beter van boven tot onder – hebben bevuild. Zo zal het straks, als we niet heel voorzichtig zijn en hele strenge maatregelen nemen, ook gaan met de zee. Het is helemaal niet denkbeeldig dat een zeevisser over een aantal jaren de voorpagina van de krant haalt als hij ergens een haring heeft gevangen. Het zal niet eens lang meer duren of een zoute haring is een onbetaalbare delicatessen geworden. Net als nu de zalm. Toch zijn er voor de zalm en de zalmvissers op onze rivieren andere tijden geweest.

Zelfs het neusje van de zalm stonk de pan uit

ARNHEM – Vorig jaar haalde het bericht, dat in de Waal bij Ochten een zalm was gevangen de voorpagina's van de kranten. Dat werd een hoogst wonderbaarlijke visvangst genoemd. Het klonk als een vreugdekreet, want een zalm houdt uitsluitend van helder water. Milieudeskundigen stonden direct klaar met de waarschuwing dat één zalm nog geen schone rivier betekent. Maar al gauw kwam aan het licht, dat de vis 'was gevangen' achter een flinke borrel in het plaatselijke café. In augustus van dit jaar opnieuw deining. Een aantal kranten meldde dat in de Rijnmond forel was gesignaleerd. Een ongelooflijk optimist overwoog zelfs het beroep van de riviervisser weer op te nemen. Tot nu toe is echter nog niet één Rijnmond-forel op tafel gekomen. De vis zou waarschijnlijk ook niet te eten zijn geweest. Visserslatijn dus. Het lijkt in dit geval waarschijnlijk.

Uitgestorven

Het beroep van riviervisserij is al lang uitgestorven. In 1960 waren er in Heerewaarden toch nog vijftien vissers. 'Maar', zegt Johan van Os, 'ze trokken nog wel, maar meer van Drees dan aan hun netten'. Het vissersvolk

op de rivieren heeft eeuwenlang een bestaan gevonden in dit beroep. Het is voorbij. Voorgoed.

De riviervissers zijn in Nederland waarschijnlijk de eerste bevolkingsgroep die aan den lijve heeft ondervonden, dat de vooruitgang inderdaad moet worden tegengehouden wil de mens in leven blijven. Zo heeft de ontwikkeling van verbeterde vistechnieken ook geleid tot de uitroeiing van de waterbewoners. Johan van Os zegt het zo: 'Willen vissers leven, dan moet de vis eraan. Maar als de vis er aan gaat, sterft het vissersvolk uit'.

Wat zich honderd jaar geleden op de rivier afspeelde, herhaalt zich nu op zee. De vis krijgt geen kans meer zich te herstellen. Het duurt niet lang meer en dan zullen er meer vissers dan vissen zijn. Het is duidelijk: de tijd van de wonderbaarlijke visvangst is voorbij.

Historie

Als je nu op een van onze grote rivieren vaart en je kijkt naar het donkerbruine vuile water dat tegen de boeg op slaat, dan kun je je niet voorstellen dat Rijn, Maas en Waal eens kristalhelder waren. De levensstroom van steur, zalm, fint, elft en houting. De broodwinning van onze riviervissers. Maar dat is historie.

We kennen alleen nog maar het signalement van deze waterbewoners. Dat geven we toch maar door in dit verhaal. Niet omdat we veronderstellen dat vandaag of morgen een sportvisser een steur aan de haak zal slaan, maar omdat het een waarschuwing inhoudt. Een waarschuwing om niet zo ver te gaan met onze zeevissen.

De steur

'De steur, een vorstelijke vis', schrijft Johan van Os. Deze koning onder de vissen is op onze rivieren het eerst uitgestorven. Of uitgemoord? De steur kon een lengte bereiken van vijf tot zes meter, een gewicht van 400 kilo en een leeftijd van 100 jaar. Dat uiteraard in het meest gunstige geval. Het meest begerenswaardig waren de vrouwelijke exemplaren, de kuiters. Ze waren niet alleen het grootst, maar ze leverden ook de exquisite lekkernij kaviaar op. Een flinke steur was altijd goed voor een portie van ongeveer 25 kilo. Het aantal eieren ligt tussen de 800.000 en 2.4000.000.

De grote steursteden van ons land waren Kampen, Dordrecht en Geertruidenberg. Kampen dankte zijn aanvoer aan de IJsseldelta. Dordrecht en Geertruidenberg aan de Biesbosch. De steur trekt niet zo ver de grote rivieren op en paait het liefst in ondiepten van het zoetwatergebied. Voor Maas en Rijn moet de steurgrens ongeveer bij Heerewaarden hebben gelegen. Daar waren eb en vloed nog net merkbaar. Vanaf 1600, toen nog 9000 steuren werden gevangen, ging de stand snel achteruit. In 1910 kwamen nog 56 steuren op de markt. In 1930 nog 5. In 1953 nog 2 en in 1955 nog 1. In de Nieuwe Merwede werd op 26 juni 1952 nog een steur gevangen van 2.60 meter lang en een gewicht van 205 pond.

Houting

In de rivieren en wereldzeeën leven zo'n slordige 20.000 verschillende soorten vissen. De meeste zullen onbekend blijven. Maar wat onze grote rivieren betreft mag de houting wel genoemd worden. Ook daar maakten onze riviervissers jacht op.

Tot ook deze vis uitstierf. Tot 1910 werd op de Maas nog wel eens op houting gevestigd. Maar sinds 1925 is deze vis spoorloos. De Nederlandse Heidemaatschappij heeft nog een poging gedaan deze vis te redden. In 1900 en in 1927 werd 7.375.000 stuks houtinggebroed in Maas en IJssel uitgezet, maar er is niets van terecht gekomen.

Elft

Het derde slachtoffer was de elft, een van de grootste soorten in de familie van de haring. Op onze rivieren haalde hij een lengte van ongeveer een halve meter. In de 18^e eeuw waren onze rivieren nog zo rijk aan elft dat deze vis armeluis-spek werd genoemd.

Maar sinds tientallen jaren is ook deze vis uitgestorven. Dat is snel gegaan, want in 1891 werden er nog 50.000 aangevoerd. In 1920 nog maar 44. Bij het aanbreken van de crisisjaren was het armeluis-spek dus op. Er is in dit geval duidelijk sprake geweest van overbevissing. Familie van de elft is de fint, maar ook die is niet meer. Tot in de Tweede Wereldoorlog heeft deze vis zich massaal gehandhaafd op onze rivieren, maar na 1960 was er niet één meer te bekennen.

Zalm

Van alle vissen, die in de loop der eeuwen de wateren van onze rivieren hebben bevolkt, was de zalm het meest legendarische. De zalm vroeger: keukenmeidenkost, goed voor de kat, volkskost. Zalm nu: een delicatesse. De waarheid van deze twee uitersten is nu nog aan te tonen. In advertenties bijvoorbeeld uit de jaren 1700 in Kampen. Dordrecht en vele andere vissersplaatsen. 'Dienstbode gevraagd', behoeft niet meer dan tweemaal per week zalm te eten'. Dat er veel vis werd gegeven is niet zo verwonderlijk, als we nagaan dat rond 1610 in Dordrecht bijna 9000 zalmen aan de markt kwamen, met een gemiddeld gewicht van rond de 30 pond per stuk.

In Lekkerkerk was de zalm nog net goed genoeg voor de kat. Zelfs de allerarmsten hadden er de buik van vol. Uit de boodschappenlijstjes van die dagen blijkt dat de zalm volkskost was. Maar met de jaren werd de zalm schaarser. En nu, in 1978 lezen we de advertentie: 'origineel en heerlijk'. Relatiegeschenk; echte zijde gerookte zalm. Gewicht plus-minus 1000 gram. Prijs, franco thuis, per stuk f 60,00. Inderdaad zijn het twee uitersten. En lang niet overal was er sprake van overvloed aan zalm. Wel in de vissersplaatsen. Een probleem was namelijk het vervoer en de conservering.

Maar over het algemeen kwam zalm alleen bij de rijken op tafel. In ieder geval snoepten die het neusje er af en wat er dan overbleef, kon het personeel krijgen.

Hoe kostbaar bijvoorbeeld de zalm was in 1104 moge blijken uit het feit dat deze vis zelfs een wettig betaalmiddel was. De Heerewaardse schippers mochten er hun tol mee voldoen. De zalm heeft het op onze rivieren erg lang volgehouden. In 1907 waren er nog 1600 vissers die er hun brood aan verdienden.

Toen ging de menselijke gulzigheid een rol spelen. In 1885 werden op de visafslag van het Kralingse Veer nog 104.422 zalmen aangevoerd. In 1919 was de aanvoer ingekrompen tot 11.272 stuks. Er werd een zalmtractaat gesloten tussen Nederland, Duitsland en Zwitserland. De zalm kreeg met de weekenden verplicht rust en er werd zelfs een zomervakantie ingevoerd voor de vis. Een gesloten vistijd in de periode van 16 augustus tot 15 oktober.

Even leek de levenskans van de zalm en dus ook van de zalmvissers verzekerd. Maar er gebeurden andere dingen. De vervuiling van de rivieren door industrieel afvalwater, riolen en de toenemende scheepvaart. De vissers bemerkten dat de vis een ziekenhuisluchtje kreeg. Carbozalm..... Er werden commissies gevormd om het zalmvraagstuk op te lossen, er werden miljoenen eenjarige zalmen uitgezet, maar het was allemaal weggegooid geld. De carbozalm was niet meer te eten. Het stoppen van de vervuiliingsbronnen had de vis kunnen redden, maar daartoe was niemand in staat. Toen niet en nu nog niet.

In Heerewaarden is nog lang op zalm gevist, maar brood zat er niet meer in. In 1952 werden nog 18 zalmen gevangen, in 1957 nog 9, maar het had allemaal geen zin meer. Zelfs het neusje stonk de pan uit.....

Zalm lag arts zwaar op de maag

Een van de naoorlogse zalmen uit Heerewaarden werd aangekocht door een restaurant in Nijmegen en voorgezet aan een arts en zijn genodigden. Ze hadden een feestje te vieren. Het menu kwam de gasten echter zo zwaar op de maag te liggen, dat ze in het ziekenhuis moesten worden opgenomen. De arts dreigde het restaurant met een proces, maar de directie stelde de visser aansprakelijk.

De visser op zijn beurt, speelde alle verantwoordelijkheid terug naar de medische stand en de farmacie, die overtollige en afgewerkte medicijnen rustig in de Waal spoelde. Met name was dat het geval in Nijmegen. De zaak werd geseponeerd.

Daar zit de stichting

‘Een uitgestorven beroep raakt gauw vergeten. Jammer, want het is een verschraling van onze cultuur als we niet meer weten hoe in onze eigen omgeving mensen nog maar een halve eeuw geleden leefden en werkten’, aldus Dhr. R. Besancon, bestuurslid van de Stichting Riviervisserij Nederland.

‘Onze stichting wil er toe bijdragen dat dit, wat de riviervisserij betreft, niet gebeurt. We zijn iedereen dankbaar die hieraan wil mee werken’.

Het adres is: Stichting Riviervisserij Nederland te Heerewaarden, gironummer 3625601.